

SPISATELJICA VICA ŠPERAC O SPLITU I SOLINU

UDK: 821.131.1.09 Sperani, B.
Primljeno: 12. VI. 2009
Izvorni znanstveni rad

MILAN IVANIŠEVIĆ
Kneza Višeslava 16
21000 Split, HR

Kratak životopis Vice Šperac (književno ime Bruno Sperani). Opisane su bilješke koje je don Frane Bulić napisao u dvama primjercima njezine knjige Ricordi della mia infanzia in Dalmazia (Milano 1915.). Protumačeno je kakve su vrste sjećanja koja je u svome djelu opisala Vica Šperac. Ta sjećanja nisu mogla biti zapamćena, nego su književno oblikovana na temelju raznih izvora.

Ključne riječi: Vica Šperac (Bruno Sperani), Frane Bulić, Split, Solin

Bruno Sperani je umjetničko ime koje je sebi odabrala talijanska spisateljica Vica Šperac. Usmjerivši se u književnost, najprije počinje prevoditi s njemačkoga i francuskoga za nakladničku tvrtku koju su u Milanu godine 1861. utemeljila braća Emilio i Giuseppe Treves iz Trsta. Potom šalje svoje radove raznim novinama u Firenci, Genovi, Torinu, Rimu, Parizu. Tada se potpisuje književnim imenom Bruno Sperani. Konačno, počinje u novinama tiskati pripovijetke u nastavcima¹ i na početku se nekoliko puta potpisuje književnim imenom Livia, ali ga uskoro napušta i ubuduće uvijek piše kao Bruno Sperani. Do godine 1879. te kratke priče bivaju sve obimnije, pa se te godine pojavljuju u obliku prvoga romana s naslovom *Cesare*. Jedino u njemu pokazuje svoje likove u Piranu i Savudriji, u godini 1860. U priči *Due case*, dijelu

zbirke priča *Nella nebbia*, opisuje dvije kuće u Solinu, manju, u kojoj je bila rođena, i veću, u kojoj su bili djed i baka. U romanu *La dama della Regina*, likove iz doba pada Mletačke Republike dovodi u Dalmaciju ("in un piccolo paese rannicchiato sulla riva orientale dell'Adriatico"). Sve druge priče smješta u Milano i Lombardiju.

Izradio sam popis njezinih djela, na temelju dostupnih mi podataka iz stranih knjižnica (M znači: Milano), jer u našoj kulturnoj javnosti nikada nije bio u potpunosti sagledan njezin književni rad.² *Cesare*, M 1879. (treće izdanje: 1893.); *Sotto incubo*, Cesena 1881.; *Sempre amore*, M 1883.; *Veronica Grandi*, Firenze 1883. (samo u novinama *Nazione*); *Nell'ingranaggio*, M 1885.; *Numeri e sogni*, M 1887. (drugo izdanje: M 1888.; treće izdanje: Sesto San Giovanni 1915.); *L'avvocato Malipieri*, M 1888.; *Nella nebbia*, M 1889.; *Il romanzo della morte*, M 1890. (drugo izdanje: Sesto San Giovanni 1915.); *Eterno inganno*, M 1891. (šesto izdanje); *Tre donne*, M 1891.; *Maddalena*, Napoli 1892.; *Emma Walder*, M 1893.; *Il liberatore. La natura e il denaro. Fame (Anime avvelante)*, M 1893.; *Il marito*, Torino 1894. (drugo izdanje: M 1897.; treće izdanje: M 1898., u njemu je tiskan portret spisateljice); *L'inesorabile*, M 1894.; *La fabbrica*, M 1894. (vjerojatna godina; drugo izdanje: M 1908.; treće izdanje: Lecco 1996.); *Dopo la Sentenza*, M 1895. (u njemu je tiskan portret spisateljice); *La commedia dell'amore*, M 1895.; *Le vinte*, M 1896.; *Sulle due rive*, M 1896. (drugo izdanje: Sesto San Giovanni 1914.); *Una bella donna*, M 1896.; *Alla jonction*, M 1897.; *Due madri*, M 1897.; *Il primo ritratto*, M 1897.; *Le amiche*, M 1897.; *In balia del vento*, M 1898. (drugo izdanje: M 1900.); *Signorine povere*, M 1898. (drugo izdanje: M 1905.); *Macchia d'oro*, Catania 1901.; *La dama della Regina*, M 1910. (drugo izdanje: M 1945.); *Ricordi della mia infanzia in Dalmazia*, M 1915. (drugo izdanje: M 1923.); *Nel turbine della vita*, Firenze 1920. (drugo izdanje: Venezia 1928.); *Tragedia di una coscienza*, Firenze 1920. (drugo izdanje: Venezia 1928.); *Teresita della Quercia*, Firenze 1923. (tiskano posmrtno; drugo izdanje: Firenze 1928.).

U tumačenju djela *Ricordi della mia infanzia in Dalmazia* valja najprije pokazati nekoliko podataka iz rodoslovlja.³ Njezin je otac Marin Šperac rođen oko godine 1810. u Solinu,⁴ vjenčan 29. listopada 1838. u Umagu.⁵ Umro je 18. lipnja 1848. u Solinu i pokopan 20. lipnja u Vranjicu. Njezina je majka Elena Mariana Teresa Alessandri⁶ rođena 17. ožujka 1817. u Umagu, krštena 18. ožujka, a umrla je u Umagu 23. kolovoza 1843. U maticu je krštenih žu-

pne crkve svetoga Martina u Vranjicu upisano: "1. agusta 1839. Ja don Duje Pletikosić kapelan karsti ditešce rogieno na 24. luja od zakoniti zaručnika Marina Pletikosića i Elene Alessandri iz Maga, koga imadoše po pravomu matrimoniu svete majke crkve, ime ditetu Vicenca Amatia, kum Jozo Demarki iz Splita, kuma Jela Solueni iz Maga."⁸ Druga je kći Marina i Elene, Otavija Vica, rođena 16. rujna 1840., krštena 21. rujna i umrla 24. rujna 1840. u Solinu. Kum i kuma su joj bili: *Don Nicolo de Cattani e Laura de Grisogono nobili domiciliati a Spalato*, a Laura je majka slikara Jurja Pavlovića, koji je naslikao Marinov portret. Nabrojene godine stvaraju vremensku odrednicu uspomena Vice Šperac iz djetinjstva. U Solinu je sigurno bila do listopada 1840., kada joj umire sestra. Godine 1841., kada je 31. svibnja majčina tetka bila u Solinu krsna kuma, mogla je Marinova obitelj već stanovati u Splitu. U Splitu i opet u Solinu mogli su stanovati kroz godinu 1842., ali su 23. kolovoza 1843. sigurno bili u Umagu, kada joj umire majka. Tada je Vica navršila svoje četiri životne godine.⁹ Poslije se njezin otac Marin sam vratio u Solin, a ona je nastavila živjeti u Istri s majčinim rodod, pa je tamo prestala biti Vincenza, a počela biti Beatrice. Najprije je završila učiteljsku školu u kojoj je počela zapisivati svoje književne zamisli, u šesnaestoj godini. Odmah bi sve i uništila, pa je koju godinu poslije odustala od toga. Potom je htjela biti liječnica, ali nije počela učiti, nego se u svojoj osamnaestoj godini, 1857., udala u Piranu.

Muž joj je Giuseppe Vatta,¹⁰ a djeca su Domenico, rođen 1858., Maria i Elena.¹¹ Godine je 1864. napustila obitelj. Ona i Giuseppe Levi¹² počeli su zajedno živjeti u Trstu. Godine je 1865. u Mantovi rodila kćerku Giuseppinu.¹³ Poslije su rođene Noemi, Gilda i Clotilde.¹⁴ S Giuseppinom je uvijek ostala veoma povezana, pa joj 15. siječnja 1876. javlja o svome odlasku u Milano. Iz Firence u Milano uskoro odvodi tu svoju kćerku, potom i ostale tri, a sve ih je sama podizala. Poslije deset godina novinarskoga i književnoga rada, oko godine 1886., upoznaje Vespasiana Bignamija,¹⁵ koji je tada već bio udovac. Poslije smrti prvoga muža mogla se drugi put vjenčati, pa je to godine 1889. vjerojatno i učinila.¹⁶ Umrla je 4. prosinca 1923. u Milanu.¹⁷

Njezine uspomene iz Dalmacije tiskane su dva puta, godine 1915. i 1923., nekoliko tjedana prije smrti, a nakladnik je Antonio Vallardi.¹⁸ U knjizi od 92 stranice, osobnih uspomena ima malo. Vrijedno je zapaziti kako Frane Bulić (Vranjic, 4. listopada 1846. – Zagreb, 29. srpnja 1934.) ocjenjuje one uspomene koje je on nabrojio (stranice 9, 76, 82): *fandonie da donnicciuola*, ženi-

čine izmišljotine. Kratko ću prepričati sve uspomene (u zagradama su stranice prvoga izdanja), jer su važne za spoznaju o nastanku djela. Uvodnu priču (5 – 9) započinje sjećanjem na slap Rike uz kuće, onu manju u kojoj je rođena i u kojoj su govorili samo talijanski, te onu veću u kojoj su stanovali djed i baka i govorili "ilirski" (*un'altra lingua che dev'essere l'illirica*), kao i njezin otac kad je bio s njima i s ostalima u selu. Drugo je sjećanje na trodnevnu nesvijest u koju je pala na putu, bijelom od prašine i užarenom od sunca, kada je trčala bez slamnatoga šeširića. Posebno piše o zlatnome prstenu što ga je našao djed Petar Šperac (Vranjic, 21. srpnja 1780. – Solin, 18. prosinca 1851.) i o rijeci Rimljani koju je tada prvi put čula (17). Nastavlja pisati o djedu koji je ugostio saksonskoga kralja, o majčinoj tetki, o majci koja se razboljela netom je došla u Solin i o očevoj opčinjenosti lovom (19 – 22). Priča o svojim odlascima na Gospin otok i u Vranjic, u kojem je krštena i gdje je očevo sarkofag s natpisom koji nije nikada vidjela (26 – 28). Priča i o glasu koji je čula u splitskoj stolnoj crkvi, a prorokovao joj je skori odlazak iz Dalmacije (54 – 55). Opisuje kaštelansku narodnu nošnju (65), koju je za nju dala izraditi baka Vica, rođena Svetinov (Kaštel Novi, 15. veljače 1787. – Solin, 12. travnja 1854.). Na koricama je knjige slika djevojčice koja stoji odjevena u to ruho, a okružena je ulomcima antičkoga kamenja. Slika je potpisana početnim slovima V. T., pa očito nije Bignamijeva, kako je pretpostavio Giuseppe Praga. Godinu i nešto više dana stanovanja u Splitu opisuje kao odluku koja nije zadovoljila majku i tetku, a tetka je željela otići što prije jer je morala upravljati imanjem u Istri. Iz toga doba sjeća se razgovora što ga je vodio Niccolò Tommaseo (Šibenik, 9. listopada 1802. – Firenze, 1. svibnja 1874.) kada je došao k njima u pohode (73 – 74). Opširno opisuje predzadnji tjedan stanovanja u Splitu, kada je putovala na svadbu u Kaštela (74 – 84) i kada je pripremljen odlazak iz Splita, pa je obitelj nakratko preselila u Solin, jer je kuća u Splitu ispražnjena (85). Zadnji su opisi: šetnja s djedom u vinogradu i rastanak s djedom i bakom na splitskoj obali (85 – 92).

Kada bi svi opisi bili događaji koje je Vica pamtila od časa kada ih je doživjela, moralo ih je zapamtiti dijete s manje od četiri godine života, jer su bili poslije njezina rođenja (24. srpnja 1839.), a prije majčine smrti (23. kolovoza 1843.), koja vjerojatno nije umrla onoga dana kada se vratila iz Splita. Vica je, opisujući ih vještinom već izvježbane spisateljice, povezala različite izvore svoje spoznaje o tim događajima. Nešto je mogla u mladosti slušati od majčine

tetke, ako je ta mrzovoljna Istranka, s ukorijenjenim poštivanjem samo talijanske uljudbe, željela pričati o prošlosti koju je zasigurno i sama htjela što prije i u potpunosti zaboraviti. Nešto je mogla čuti u razgovoru s kćeri svoga strica Stjepana, Vinkom Šperac, udanom Glavan (Solin, 2. srpnja 1855. – Rijeka, 19. veljače 1931.), kad su ona i muž joj Matij (Podvežica, 24. veljače 1846. – Sušak, 9. travnja 1905.) pohodili Vicu i Vespasiana u Milanu. Dopisivala se s rodbinom, o čemu svjedoči don Frane, pa je i to moglo pomoći opisu neke pojedinosti. Drugi su izvor mogle biti tiskane knjige: o putovanju saskoga kralja, o narodnim nošnjama, o Tommaseovu životu i djelovanju (moglo joj je biti dovoljno znanje o njegovu školovanju u Splitu, a možda ga je upoznala i s njime razgovarala). Svojom je umjetničkom maštom sve to mogla prikladno pretvoriti u doživljaje i pokazati ih čitatelju kao svojedobno doživljene, ali ih nije mogla pamtititi od časa kada su bili stvarnost. To je najvažniji zaključak ovoga moga proučavanja koje prvi put povezuje točne nadnevke života i smrti roditelja, sestre i nje same s onim što je napisala u djelu *Ricordi della mia infanzia in Dalmazia*.

Knjiga je u Splitu imala zanimljivu sudbinu, pa i to valja prepričati, jer će tek tako spoznaja o djelu Vice Šperac biti potpunija. Dva su primjerka sačuvana u Arheološkome muzeju: jedan izvorno pripada muzejskoj knjižnici (oznaka I f-40), a drugi onome dijelu don Franinih knjiga koje sada ima Muzej (oznaka B Br. 168). U obje je don Frane upisivao svoje bilješke, tintom i olovkama raznih boja, a bilješke je brisao i dopunjavao. Bilješke u objema knjigama i u svome primjerku muzejskoga časopisa, gdje je prikaz ovoga djela, dopunjavao je sve do godine 1924. Jedna od njih povezuje don Franu i Vicu u nastanku djela, a posrednik je Marin Šperac (Solin, 10. prosinca 1851. – Split, 21. rujna 1919.), sin njezina strica Stjepana: *Marino Šperac ha preso fotografie (album di Salona) informazioni dal Don Frane Bulić ed ha spedito alla Signora Sperani = Šperac nell'a. 1913.* " (16 M); *"Marino Speraz ha preso più fotografie ed informazioni dal D Fr. Bulić nell'a. 1913 ed ha spedito alla signora Bice Bignami, nata Vincenza Sperac.* " (16 B).¹⁹ Vjerojatno je don Frane knjigu očekivao, a možda je i pročitao neku vijest o njoj, pa je 9. lipnja 1915. kupio dva komada po dvije i po krune u knjižari Morpurgo u Splitu, na Gospodskom trgu (pečat knjižare). Na jednu je knjigu stavio službeni pečat Muzeja. Na stražnjoj strani predlista i na stranicama 1, 2, 3 (naslovna), 27 i 53 don Frane je zapisao nekoliko rodoslovnih podataka o Špercima i o Vici: *Bruno Sperani*

è pseudonimo di Vincenza Šperac in prime nozze in Conte Vatta di Pirano in seconde in Bignami, nata a Salona nell'anno 1840 [ispravljena prijašnja brojka 1815], figlia di Marino Šperac. Marino Šperac di Pietro è il più vecchio dei tre fratelli Šperac: Marino, Jozo, e Stipe Šperac, il primo morto nell'a. 1848 [ispravljena prijašnja brojka 1845] di 38 [ispravljena prijašnja brojka 35] anni a Salona e sepolto in un sarcofago nel cimitero di Vranjic (trasportato nell'a. 1914 a Salona),²⁰ il secondo morto a Spalato, il terzo Stipe morto a Spalato e sepolto a Salona. Di Stipe Šperac vivono ancora Marino geometra a Spalato, Giuseppe negoziante a Spalato, Vincenza V[edov]a Glavan a Šušak di Fiume, [riječ: e precrtana, a dodana ispred imena Pietro, što znači da je don Frane u prvom pisanju izostavio Petra] Maria nubile e Pietro. (predlist M). (Epitafio sul sarcofago di Marino Speraz dall'a. 1848 [ispravljena prijašnja brojka 1838]²¹ a Vranjic presso la Chiesa Parochiale e dall'a. 1914 nel cimitero di Salona) X Marino Speraz · Salonitano · Figlio · Fratello · Padre · Amorosissimo · Ornamento · Della · Patria · Di · Senno · Mente · Cuore · Rarissimo · Nel · Patir · Forte · Nel · Morir · Cristiano · Defunto · D'Anni · XXXVIII · Li · XVIII Giugno · Dell'Anno MDCCCXLVIII · Dolentissimi · Genitori · & · Fratelli · PP · (1 M). Šperac Vincenza, figlia di Marino Šperac sposò nell'a. [ostavljen razmak] il Conte Vatta di Pirano. Ebbe due figli. Abbandono più tardi il marito. Nell' a. 1907? [dodano na ostavljenome razmaku] sposò Luca Beltrami, architetto (Regio Istituto Lombardo di scienze e lettere) a Milano, con cui conviveva [riječi: Luca (...) conviveva precrtane; nastavljeno poslije precrtanoga] Bignami prof. all'Accademia di Brera (di disegno). Indirizzo: Milano, Piazza Castello n 22. " (2 B) "Vincenza Šperac, figlia di Marino morto nell'a. 1848 [ispravljena prijašnja brojka 1838] andò in prime nozze al Conte Vatta a Pirano, con cui ebbe due figli. Mortole il primo marito e nell'a. 1907? [dodano na ostavljenome razmaku] sposò Vespasiano [dodano na ostavljenome razmaku] Bignami professore all'Accademia di Brera a Milano (prof. di disegno) Indirizzo: Milano, Piazza Castello n 22. (2 M) Bice Beltrami [precrtano: Beltrami i dodano: Bignami] sotto il pseudonimo di Bruno Sperani [ovo su tiskane riječi naslova knjige] nata Vincenza Šperac (Speraz) (3 B) Kuplj. 9/VI 1915. [uz tiskane riječi: Bruno Sperani] * 1840 [poslije dodano] † 4 [poslije dodano] /XII 1923 Vincenza Šperac (= male Speraz) figlia di Marino † 1848. (3 M). Don Frane je prepisao nadgrobnni natpis Marina Šperca poslije prvih zabilježaka u knjizi. To dokazuju njegovi ispravci nekih prvih bilježaka i ona, na stranici 53, koju poslije nije ispravio. Prijepis je sačuvao izvorne ri-

ječi natpisa koji je u naše doba nestao pod naslagom cementne prašine. Don Frane je točno zapisao imena Vicinih muževa, iako nije poznat podatak da je Giuseppe Vatta bio plemić. Don Frane je vjerojatno čuo netočan podatak o čovjeku s kojim je Vica živjela nevjenčano, ali to nije Luca Beltrami, koji je možda don Frani bio poznat, jer je bio ugledni konzervator, nego Giuseppe Levi. Godinu rođenja i dan smrti, naknadno upisane na naslovnoj stranici muzejskoga primjerka, našao je godine 1924. u Prage. Na stranici 4 našao je nadnevak završetka tiskanja: "5-III-915". To mu je potaklo sjećanje, pa je u oba primjerka napisao: *5/III 1915. alla vigilia della guerra coll'Italia*, jer je rat već trajao kada je on kupio knjigu.²²

Od Vicina uvoda na stranici 6 do uvreda na stranici 83, zapisao je 51 bilješku i znak upozorenja. Nema naznake zašto je sve, skoro doslovno, napisao i u drugome primjerku knjige. Don Frane je u ovoj knjizi zapisivao, jer je on uvijek tako radio s knjigama: što je zapazio, bilo točno ili netočno, on je naznačio, pa mu je to poslije uvijek poslužilo za neko novo proučavanje ili prikupljanje podataka. Tako su mu bilješke poslužile i u prikazu djela *Ricordi della mia infanzia in Dalmazia*, a namijenio ga je muzejskome časopisu za godinu 1915. Časopis je godine 1910. počeo zaostajati u nekadašnjem redovitome tiskanju, pa su u ratu zakašnjenja bila i veća. Tiskanje časopisa za godinu 1915. počelo je u svibnju 1916., a završilo u kolovozu 1919., kada je rat pokazao svu dalekosežnost talijanskih posezanja za istočnom obalom, koja su bila prožela razmišljanja i zaključke Vice Šperac prije njegova početka.²³ Don Frane je na početku kratko naznačio podatke o Špercima i svoje rodbinstvo s njima, jer je tako želio potvrditi svoju istinoljubivost, bez obzira na srodstvo, pa ako je prije i šutio o pogreškama i protunarodnome duhu u Vicinim djelima, sada više ne šuti: *Il nonno dela 'Sperani' era fratello alla nona di chi scrive queste righe (...) Ricordiamo a bella posta questi vincoli di parentela, per farci perdonare dal pubblico il compatimento e il pietoso silenzio, col quale abbiamo passato e passeremo ancora molte debolezze artistico-letterarie della scrittrice, molti errori e tutto lo spirito antinazionale, antipatriottico, col quale è imbevuta questa sua produzione letteraria. Ma le relazioni ed i vincoli di famiglia non devono far chiudere gli occhi al Redattore del Bullettino (...) e far passare sotto silenzio questo opuscolo.*

Kratko ću nabrojiti don Franine zamjerke, a on je svaku opširno obrazložio i dao tumačenje točnoga podatka. Započinje onim brojnim Vicinim protuhr-

vatskim izjavama (37, 61, na 83 tri izjave) i zgraža se nad njima, povezujući taj postupak s nadolazećim ratom. Duhovito je zapazio, na izjavu o Crnogorcima, kako je uvredljiva i za tadašnju talijansku kraljicu i njezine sinove: *bel complimento alla regina d'Italia Elena ed ai suoi figli!* Potom nabraja arheološke i povijesne pogreške. Vica ništa ne zna o Grcima u Solinu (13), ne zna koliko je kamenih spomenika sakupljeno u Muzeju (14 – 15). Za nju je kliški knez, kojem ne zna ime, razbojnik (38), pa joj don Frane dobacuje da je Italija u srednjem vijeku kao zlatovezom ukrašena takvim kneževima-razbojnicima, sličnima našem Šubiću. Na Vicine riječi kako su neki stupovi Peristila svedeni samo na jedan odsječeni komad (47), odgovara kako su svi sačuvani čitavi. Don Frane se protivi poistovjećenju mauzoleja i Jupiterova hrama, a ne prihvaća ni pretvaranje mauzoleja u crkvu u godini 652., nego u osmome stoljeću. Na priču o 25 stupova periptera hrama, koji su poslije uzidani u zvonik, kapele i sakristiju crkve (48) odgovara da ih je ugrađeno samo pet. Nije točno da su od peristila Eskulapova hrama ostali samo mali tragovi (57), jer stupić uzidan u obližnju kuću nije dio nestaloga peristila, reljef hrastova vijenca nije na prednjoj, nego na stražnjoj strani hrama, a nije njegova polovina skrivena u kući uz hram, jer su dvije kuće na tome mjestu (Jozević i Romagnolo) kupljene i godine 1906. srušene. Mramorni reljef s olimpijskim bogovima nije više ugrađen u zvonik prvostolne crkve (58, 60), nego je godine 1897. prenesen u Muzej. Nije čitava do krova ostala sjeverozapadna kula Palače (63), nego jugoistočna. Vica netočno piše i o antičkim starinama u Solinu: o amfiteatru i teatru (69 – 70), o grobljima: ono u Metrodorovu vrtu nije kršćansko, kako ona tvrdi, a Dujmov grob nije povezan s Asklepijom, kako ga ona povezuje (72). Tako je don Frane završio tumačenje arheoloških i povijesnih pogrešaka u ovome djelu, a na koncu je dodao samo svoje ogorčenje nad očitim isticanjem talijanskih prava na ovu obalu. Završio je snažnom porukom kako nije dobrohotno, uzvišeno i plemenito sijati neslogu među pučanstvima i prezreti druge jezike i narode, jer među njima mora vladati sloga i prepoznavanje. Ne znam je li do Vice Šperac doprla ova iskrena i uvijek dobrodošla poruka, jer nisam vidio drugo izdanje *Uspomena*, koje to u svojoj suštini nisu bile.

NAPOMENA: Na zahtjev autora članak nije lektoriran.

BILJEŠKE

- ¹ *La notte del 6 febbraio*. La Perseveranza, Milano 29. do 31. kolovoza 1876.
- ² Ne nabrajam iz onodobnih novina i časopisa bilješke o njoj i djelima, a vjerojatno takvih ima više nego sam do sada uspio naći. Najpotpunije je pisao Giuseppe Praga: *Beatrice Speraz*. La Rivista Dalmatica, Zadar VII, II/1924. 65-67.
- ³ Ivan Grubišić: *Solinski Šperci*. Tusculum, Solin 2/2009. (u tisku).
- ⁴ Za ovu godinu nije sačuvana matica.
- ⁵ Kumovi su plemenitaš Giuseppe de Franceschi i liječnik Luigi Antonini de Amaro.
- ⁶ Otac joj je građanin Bernardo Alessandri, a majka plemenita Ottavia de Franceschi.
- ⁷ Elena Solveni, udovica od pedesetak godina, majčina je tetka koja je s mladencima došla iz Umaga u Solin, a 31. svibnja 1841. još je bila u Solinu, jer je tada kuma na krštenju Petra Šperca, Marinova sinovca.
- ⁸ Giuseppe Praga: *Beatrice Speraz*. La Rivista Dalmatica, Zadar VII, II/1924. 65: *La piccola Beatrice che, quanto la partenza fu decisa poteva avere sette od otto anni, non rivide più la Dalmazia*. Broj godina je netočna Pragina pretpostavka, jer on ne zna ni točnu godinu Vicina rođenja: *Beatrice Speraz era nata a Salona nel 1840*.
- ⁹ Učitelj i pjesnik, umro 1889.
- ¹⁰ Domenico, zvan Dino, bio je u Piranu općinski dužnosnik i pjesnik; od 1916. do 1918. bio je u austrijskome zatočeništvu kao talijanski domoljub. Maria je oko godine 1918. živjela u Gracu, a Elena je tada bila trinaest godina u Rumunjskoj.
- ¹¹ Umro nedugo poslije 16. veljače 1876.
- ¹² Giuseppina Levi je vjenčana u Mantovi, a umrla je u Buenos Airesu 1936. Književno ime Ginevra Speraz. Ovaj je popis djela izrađen na temelju dostupnih mi podataka iz stranih knjižnica. M znači: Milano. *Primi anni*, M 1891.; *Piccoli Cuori*, M 1895. (tiskan je spisateljičin portret); *Ricordi di collegio. Diario illustrato*, M 1897.; *Ricordi di collegio. Il vestitino azzuro*, M 1897.; *La meta*, M 1902. Njezin je muž Mario Pilo (Novara, 24. siječnja 1859. – Mantova, 24. siječnja 1921.); prirodoslovac, likovni kritičar, filozof estetičar, u Mantovi od 1913. Njegov je arhiv udovica darovala svome rodnom gradu (Mantova, Biblioteca Teresiana).
- ¹³ O Noemi nisam našao podataka. Gilda je živjela s budućim mužem kojemu je sačuvano samo ime: Nanni, a imala je nedugo prije 1899. sina kojemu je također sačuvano samo ime: Giovannino; on je poginuo u ratu, 16. srpnja 1916. Clotilde je 1918. godine živjela u Montevideu.
- ¹⁴ Vespasiano Bignami (Cremona, 18. kolovoza 1841. – Milano, 28. veljače 1929.), slikar, pjesnik, profesor (Accademia di Belle Arti di Brera), utemeljitelj (1873.) likovne udruge La famiglia artistica, priređuje brojne izložbe i društvene događaje; živi u Milanu od 1855. (Giorgio Nicodemi: *Bignami, Vespasiano*. Enciclopedia Italiana di Scienze, Lettere ed Arti, 6, Roma 1930. 996).
- ¹⁵ Životopisne podatke poslije 1848. sabrala je Edda Fonda: *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte Bruno Sperani*. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, Trieste C (XLVIII)/2000. 319-351.

- ¹⁶ Giuseppe Praga: *Beatrice Speraz*. La Rivista Dalmatica, Zadar VII, II/1924. 65. Patrizia Zambon ima nadnevak 2. prosinca 1923. (Patrizia Zambon: *I Ricordi della mia infanzia in Dalmazia di Beatrice Speraz*. Letteratura, arte e cultura italiana tra le due sponde dell'Adriatico, Padova 2006. 159). Ovo jedino talijansko proučavanje usmjereno samo na jedno djelo Vice Šperac, nema niti jedan podatak sličan mome proučavanju, ali ovdje navodim to talijansko proučavanje na znanje čitatelju. Patrizia Zambon je to svoje proučavanje najprije pokazala 28. listopada 2005., na istoimenome znanstvenom skupu u Padovi, a u listopadu 2006. je tiskan zbornik toga skupa.
- ¹⁷ Nisam vidio drugo izdanje.
- ¹⁸ U zagradama navodim stranicu u knjizi i podatak o vlasništvu (M = Muzej, B = Bulić).
- ¹⁹ Bilješka sličnoga sadržaja o prijenosu sarkofaga napisana je na stranici 27 u oba primjerka.
- ²⁰ Brojka 1838 napisana je na stranici 53 u oba primjerka, ali poslije nije bila ispravljena.
- ²¹ Austrougarske su vlasti 27. ožujka ponudile talijanskima ustupke za uzvrat talijanskoj neutralnosti, a već 11. travnja imale su odgovor o talijanskim traženjima. Talijanska je strana 4. svibnja obavijestila austrougarsku o prestanku trojnoga sporazuma, jer je tajno u Londonu 26. travnja ugovorila sa saveznicima svoje pristupanje u rat. Rat je obostrano objavljen 23. svibnja, a prve su borbe počele 24. svibnja ujutro u Dolomitima.
- ²² Frane Bulić: *Bruno Sperani: Ricordi della mia infanzia in Dalmazia*. Milano A. Vallardi 1915 (*Pubblicata li 5 Marzo 1915*). Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata, Split XXXVIII/1915. 135-144 (dio časopisa: Bibliografia).
- ²³ Knjiga ima 16 fotografija: Salona - Spalato - Rovine dell'acquedotto dell'imperatore Diocleziano. Salona-Spalato - Acquedotto di Diocleziano restaurato (1878). Salona - Rovine della Porta Cesarea. Vranika - Piccola Venezia. Spalato - Palazzo di Diocleziano - Porta aurea. Salona - Rovine del Battistero antico. Spalato - Palazzo di Diocleziano - Peristilio. Spalato - La sfinge. Spalato - Duomo (interno). Spalato - Peristilio con la cattedrale e il campanile. Spalato - Palazzo comunale. Spalato - Panorama. Salona - Rovine dell'Anfiteatro. Spalato - Torre Veneziana. Spalato - Palazzo di Diocleziano - Arcate interne. Spalato - Fontana monumentale.

VICA ŠPERAC: A FEMALE WRITER'S NOTES ON SPLIT AND SOLIN

Summary

The short biography of Vica Šperac, also known as Bruno Sperani in literary circles, is presented in this paper. The paper also presents the notes that were written by don Frane Bulić and found in two copies of her book *Ricordi della mia infanzia in Dalmazia* (Milan 1915). The paper also explains the specific nature of artistically created memories that Vica Šperac described in her book.

Bruno Sperani è pseudoni-
 mo di Vincenza Sperac in primo
 in Conte Valla di Prilano in secondo in ~~Prilano~~
~~negozianta di Salona nell'anno~~
 1840, figlia di c. Marino Sperac.
 Marino Sperac è il più vecchio
 dei tre fratelli Sperac: Marino
 Topo e Stipe Sperac, il primo morto
 nell'g. 1848 di 38 anni
 a Salona e sepolto in un sarcofago
 nel cimitero di Traujic (trasportato
 nell'a. 1914 a Salona), il secondo mor-
 to a Spalato, il terzo Stipe morto a
 Spalato e sepolto a Salona.
 di Stipe Sperac vivono ancora
 Marino geometra a Spalato, Giuseppe
 negoziante a Spalato, Vincenza V.
 Glavan a Susak di Fiume, e Maria
 nubile ex Pietro.

Bilješke don Frane Bulića na muzejskome primjerku knjige "Ricordi"

Epitafio sul marmo d' Marino Sperac
 Datto. 1848 a T. Brancie presso la Chiesa Car.
 rochiata e T. Dall' a. 1911 nel cimitero
 d' S. Maria).

Marino Sperac.
 Salonitano.
 Figlio. Fratello. Padre.
 Amorosissimo. Ornamento.
 Della Patria. Di Sen-
 no. Mente. Cuore. Parissi-
 mo. Nel. Patir. Forte. Nel
 morir. Cristiano. Refu-
 nto. D' Anni. XXXVIII.
 Li. XVIII Giugno. Dell' An-
 no MDCCCXLVIII. Doler-
 tissimi. Genitori. E. Fra-
 telli
 P.P.

Bilješke don Frane Bulića na muzejskome primjerku knjige "Ricordi"